

LA 'CRÒNICA' DE JOAN
CAMPS DE SEVA I EL
MONTSENY

ANTONI PLADEVALL

A l'Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona, que es guarda a la històrica Casa de l'Ardiaca, veïna de la catedral, es conserva un interessant manuscrit escrit per Joan Camps i Prat, un petit propietari i burgès de Seva, a manera de crònica o relació seriada i cronològica dels fets ocorreguts entre el 1842 i el 1904. Té la referència identificativa Ms. A-171.

S'ha parlat d'ella i n'hem extret notícies en diverses ocasions. Ha aparegut en números anteriors de *Monografies del Montseny*, com el 3 (1988), en el treball «Les malifetes dels trabucaires», pàg. 153-158; el 4 (1984), en la taula rodona: «Les guerres carlines al Montseny», pàg. 39-60, i el 20 (2005), en l'article de Roser Bofill i Jaume Enric Zamora «Inicis de l'estiueig a Viladrau», pàg. 54-57. En particular l'hem utilitzada en el nostre llibre *Seva. Poble de la Plana de Vic. Portal del Montseny* (Parnàs Edicions, 2001, pàg. 194-198) i sobretot en el treball, fet bàsicament sobre fragments de la crònica, *La Tercera Guerra Carlina vista per un liberal*, que té com a subtítol *Extractes de la Crònica de Joan Camps i Prat de Seva (1824-1905)* (Patronat d'Estudis Osonencs, Sèrie Monografies 20, Vic, 2000).

El contingut del document és tan ampli, tant en notícies de Seva i dels seus voltants com en fets del país i fins de la resta de l'Europa del seu temps, que en algun moment algú s'haurà de preocupar de publicar-lo íntegrament, tasca àrdua pel tipus de lletra i per la seva extensió. Abasta uns 70 folis inicials amb un ample recull de notícies d'història familiar i de comptes, que s'inicia el 1762; els segueixen 230 folis més, 460 pàgines de la crònica pròpiament dita, és a dir, de fets ocorreguts entre el 1842 i el 1904, tots escrits de la mà de l'autor en els moments en què s'esdevenien.

Joan Camps és un personatge singular tant per la seva curiositat i cultura com per la seva ideologia. En tota la *Crònica* es mostra com un catòlic convençut i piadós però a la vegada un home de fondes conviccions liberals, cosa singular dins d'un ambient, el de Seva, que era majoritàriament carlista. Les seves reflexions sobre temes del seu temps, i en particular la seva militància anticarlista, es presten a un bon estudi del personatge i del seu ambient. Aquí prescindirem d'aquest aspecte, que hem tractat ja breument en el llibre on presentàvem la seva visió de la Tercera Guerra Carlina, en el qual s'exposen també alguns fets bèl·lics ocorreguts al Montseny, com la matança de liberals de Collformic.

Seva, recordem-ho, és un poble montsenyenc que enllaça la plana de Vic amb els darrers estrepes del sector nord-oest del massís del Matagalls. Amb raó

el poble s'atribueix el nom de Porta o Portal del Montseny, perquè permet accedir-hi per la BV-5303 de Tona a Viladrau (que en arribar al límit de la província de Girona pren el nom de GI-543) i sobretot per la BV-5301, que travessa tot el Montseny pel Collformic i és punt normal de partença per accedir al Matagalls i al pla de la Calma; més endavant passa a frec del poble de Montseny, i després en surt un brancal o antiga pista asfaltada que passa per la Costa de Montseny i Fontmartina i acaba a la vall de Sant Fe. Més avall encara, la carretera travessa tota la vall de Palautordera, amb els pobles de Sant Esteve i Santa Maria, i acaba a la C 251 de Granollers a Sant Celoni i Girona.

A més d'aquesta vinculació geogràfica del poble d'en Joan Camps amb el Montseny, ell en tenia una altra de particular amb Viladrau i el Montseny pel seu casament l'any 1858, en segones núpcies, amb Rosa Bofill, filla de Jaume Bofill i de Margarida Martí i Noguer, pubilla d'aquests dos masos. D'aquest segon matrimoni van néixer tres fills barons i dues noies. El gran, Francesc Xavier, nat el 1859, fou metge. En Josep fou adroguer i emigrà a Cuba, on s'establí definitivament, mentre que en Jaume, que era farmacèutic, emigrà també a Cuba, on es casà amb una parenta seva, Margarida Bofill, i més tard retornà al país i esdevingué l'hereu de Can Camps de Seva. De les dues noies, de nom Concepció, la primera visqué poc més d'un any (1863-1864) i la segona va morir molt gran i soltera.

La seva muller, Rosa Bofill, que el va sobreviure, formava part d'una germandat de quinze germans, tots fills del matrimoni esmentat de Jaume Bofill i Margarida Martí, tres dels quals emigraren i s'establiren a Cuba, on ja tenien parents Bofill de la generació anterior. La crònica d'en Joan Camps dóna moltes notícies dels Bofill establerts a Cuba, amb els quals es reuniren dos fills seus. Aquest és un altre tema, que donaria peu a un nou i interessant article o estudi.

Aquí, però, intentarem només donar una visió o extracte de les notícies de la *Crònica* que fan referència o interessin temes o aspectes sobre el Montseny. D'algunes en recollirem només la notícia, mentre que d'altres les transcriurem adaptant el text a l'ortografia moderna. Això és totalment necessari per fer sovint intel·ligible el text puix que en Joan Camps, que té el mèrit d'escriure sempre en català, no tenia ni idea de l'ortografia catalana del seu temps i escrivia interpretant a la seva manera el parlar de Seva. Així, mai no utilitza cap *h* ni les *t* al final dels temps verbals que ho requereixen, converteix en *s* totes les *c* davant de vocals febles, no distingeix o empra a caprici la *b* i la *v*, etcètera. Això no obstant, té una redacció bona i a vegades simpàtica, que respectarem totalment.

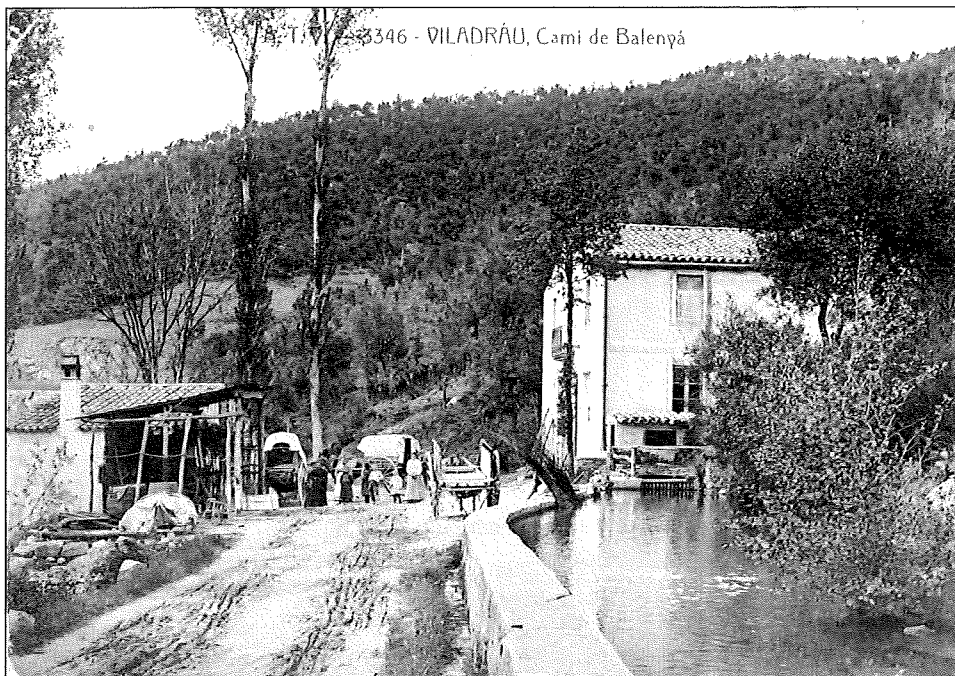
Per donar un xic d'unitat a les notícies seleccionades, les agruparem en tres apartats principals: la construcció de la carretera, la climatologia i una relació de fets d'interès com alguna excursió al Montseny o la plantada d'una nova creu al Matagalls.

LA CARRETERA DE TONA A SEVA I VILADRAU

Joan Camps, intel·ligent com era, dóna una gran importància a la construcció de la carretera de Tona a Seva i de Seva a Viladrau: li dedica vint pàgines, de la 108 a la 111 vº (cada foli o full té només numeració a la part dreta). Les sis primeres pàgines són per exposar els beneficis que la nova carretera portarà per a la vida, el comerç i fins l'agricultura de Seva, i després fa una dura crítica dels propietaris que s'hi oposaven, perquè ells tenien carros i tartanes i es podien desplaçar fàcilment, no la resta de gent més pobre.

El primer arranjament d'un camí força transitable entre Tona i la Creu del Camp Roig –creu que encara existeix davant del petit parc d'atraccions d'Els Roures, a ponent del poble– es va fer el 1866, amb jornals i prestacions populars.

Aquesta carretera o camí va caldre eixamplar-la i renovar-la en bona part a partir del 1875, quan va arribar el tren de la línia de Barcelona a Sant Joan de les Abadesses a l'estació de Balenyà. La narració que en fa en Camps comença precisament el 9 de juliol de 1875, dia de l'arribada del tren de Granollers a Vic, cosa que fou motiu d'una gran festa amb autoritats, com ell explica en els folis 108-108 vº, seguit de consideracions sobre els avantatges que això suposa.

Camí de Balenyà a Viladrau a la Barita

Explica a partir del full 110:

Ara passarà a ser carretera provincial puix que l'estat s'ha encarregat d'ella. La que s'havia fet fins als poble s'ha d'eixamplar un metre i mig i s'ha de continuar fins a Viladrau.

Per fer els estudis ha vingut el mateix director, que encara que és interí és molt conegut per ser un dels empleats més antics de l'oficina de la direcció, s'anomena «Janbrú» i va amb dos ajudants, un també molt conegut anomenat el Sr. Bigo. Vingueren el dia de l'Ascensió, 9 de maig proppassat, i començaren l'endemà a fer els estudis, que duraran un mes, fins a Viladrau.

Venint de Tona es deixa la d'aquest poble a la Creu del Camp Roig, passa per darrere del carrer de Barcelona, per darrere Can Jan i Can Batista i escantonen una mica la casa de Cal Teixidor de la Creu, atravessen els horts de les quatre cases, atravessen els Mallols dels Sorts, passen per darrera Can Bau i travessant tots els horts passen per davant de Can Porret cap al cantó de la última casa dita cala Sunyera. D'allà passa a tocar la casa de Montmany i segueix avall travessant pel cap d'avall de l'horta nova de Cal Anton, casa que ja està derruïda des de l'any 1853 o 1854, que el seu amo la féu tirar a terra per aprofitar tot el que era aprofitable per a la nova casa que ha edificat a la Rocada.

Aquest traçat entre la Creu del Camp Roig i sota Montmany es modificarà poc abans del 25 de febrer del 1895, per fer-la passar pel recorregut actual, més a migdia del que abans descriu, puix que va afectar el lloc conegut com la Creu de la Quadrada, on va caldre trencar pedra per enfondir-la (*Crònica*, fol. 237). Aquest canvi ja estava fet el 13 d'abril de 1896, quan explica que aquell dia es va començar a posar grava a la carretera des del Camp Roig fins a la Creu de la Quadrada (*Crònica*, fol. 248).

Continua l'anterior relació dient, al foli 110 vº: «Passat l'horta nova de cal Anton surt a la baixada dels Aubons, el camí vell d'anar a Viladrau i a mitja baixada es farà un bon pont i ha de fer una torta a l'esquerra fins al cap d'avall de la vinya de la Rovira, on torna a girar de repent, cap al migdia i passa davant la casa de la Rovira i puja cap a Pratmaró i passa per sobre el camí vell fins davant la casa de Terrers. Gira a tocar dita casa on fa una corba a l'esquerra i passa pel torrent dit del Virgili, pel mateix punt que el camí vell, d'aquí segueix de pla fins a tocar la quintana dita de la vinya que és de la casa de Sobrevia; deixa aquí el camí vell i passa per la vora de dita vinya fins a la teuleria que hi ha i que és d'Espinzell, ja en terme de Viladrau i província de Girona Per no haver de fer un pont sobre la riera de can [il·legible, *Tirató?*]

passa per part soleia, repeu avall, sota la casa d'Espinzella i ve a passar la Riera Major prop de Masvidal i girant a migdia vora amunt, de moment només arriba fins a Viladrau».

Aquest traçat planejat inicialment també es va modificar més tard, fent passar la carretera no per sota Espinzella, sinó més al sud, per la dreta de la riera de Riu de Mules, per un sector obac, que és sempre un perill a l'hivern en època de grans glaçades o nevades.

Acaba aquesta relació sobre la carretera de Seva a Viladrau al foli 256, on diu: «Dia 30 de gener, dissabte (1897) s'ha fet la inauguració de la carretera de Seva a Viladrau, hi assistiren els enginyers del Govern i de la Diputació, l'empresari fou el Sr. Tersan, que habita a Sarrià prop de Barcelona. S'ha fet el dinar a Sobrevia. Ara falta recompondre des de la Creu del Camp Roig a l'Estació, cosa que ja es tramita "com que té gent de prelació sempre van de repressió". El preu contractat crec que és de 25 mil 300 duros. Ja es veu molt moviment de carros i de tartanes, però més n'hi haurà quan faci calor perquè Viladrau es té per una petita Suïssa, la població creixerà molt».

EL TEMPS I ALGUNS FENÒMENS METEOROLÒGICS

Repasant la *Crònica* de Joan Camps, sembla ser del tot falsa la dita que abans plovia molt més i que les sequeres són coses actuals. L'autor, com a petit propietari rural, es mostra molt atent i afectat per tots els canvis meteorològics.

La gent del seu temps a la nostra terra era creient i piadosa; per això totes les sequeres eren causa de fer processons i de pregàries per demanar pluja a Déu i als sants, cosa que no deixa mai de consignar en Joan Camps, junt amb altres observacions seves. Algunes notícies les donarem en extracte, i en altres casos transcriurem sencers fragments seus.

Les processons motivades per les sequeres es feien, en els casos més greus, a Sant Segimon del Montseny, i les més lleus, que solien precedir les de Sant Segimon, a la capella de Sant Joan Degollaci del mas Montanyà o a d'altres un xic més apartades, com a Santa Maria del Casal de Mont-rodon o al Sagrat Cor del mas Casademunt del Brull. Cada processó correspon a una sequera o època de gran falta d'aigua. Algunes d'elles, com les de Sant Segimon o la de Santa Maria de Mont-rodon, les feien conjuntament diverses parròquies precedides pels seus rectors i obrers, sovint amb el santcrist de la parròquia i amb imatges o relíquies dels sants.

A Sant Segimon, Joan Camps, consigna que hi anaren en processó per sequera el 20 de maig de 1824, el 18 de juny del 1858, el 20 d'abril de 1868, el 4 de febrer de 1878, l'1 de maig de 1896 i el 29 de maig de 1904. A Santa Maria

*Accés a l'església
de Viladrau*

de Mont-rodon, de la parròquia de Taradell, s'hi aplegaren el 2 d'abril de 1878 unes tres mil persones de les parròquies de Taradell, Tona, Seva, Malla i Balenyà. A Sant Joan de Montanyà hi anaren processons de Seva el 10 d'abril del 1868, el 21 de febrer de 1878 i el 17 de maig de 1897, i poc després se'n féu una altra a Casademunt del Brull.

També fa esment el curiós Joan Camps de les pluges que posaren fi a les sequeres o foren singulars, com la del 21 de juny de 1875 o la del 21 de juliol del mateix any, acompanyada d'una gran pedregada. Així mateix menciona unes pluges beneficioses el 17 d'octubre de 1878 i el 17 de març de 1879, una pluja i forta calamarsada el 27 d'agost de 1881, una pedregada el 3 de juliol del 1882 i una altra pluja forta i pedregada el 22 de juny de 1884.

Esmenta i comenta també un gran fred i una nevada extemporània al Matagalls el 10 de juny de 1881, una altra forta nevada que arribà fins a

Collformic el 25 de maig de 1887, un fred extraordinari el 8 d'agost de 1898 i, finalment, uns forts llamps i trons el 24 de desembre de 1895.

I com a final del seu esperit observador, destaquem l'esment que fa d'una gran aurora boreal el 4 de febrer de 1872, d'una «estrella amb cua» el 15 de juny de 1881, d'un estrany cercle entorn del sol l'1 de juliol de 1881, d'un cometa brillant i amb cua que passà el 13 de juny i el 27 de juliol de 1881, d'una nova i brillant estrella els dies 15 i 16 d'agost del mateix 1881 i, per acabar, d'un altre cometa el 12 de setembre de 1882.

Com a mostra de com descriu alguns dels fets esmentats, transcrivim la relació de la pedregada de 1875 (*Crònica*, fol. 111):

Avui dia 21 de juliol de 1875 ha sigut un dia de molta tristor per aquest país, la pedra ha deixat convertida aquesta comarca en una misèria en pocs moments. Serien les sis de la tarda, quan després d'haver passat unes gotes es precipità una gran tempestat per la part de Malla i de Tona, amb gran fúria de llamps i molta remor que va envestir cap el nostre poble i en pocs moments la vàrem tenir a sobre, semblant la desolació i espant a famílies, grans i xics. En poc més d'un quart d'hora tot quedà pelat quasi com a l'hivern. Els camps que estaven inundats per les moltes pluges, puix que feia quasi un mes que no passava un dia que no plogués, varen quedar aixafats i inundats igual que els carrers i cases per l'aigua i pedra, puix que les teulades plenes de pedra no deixaven pas a les aigües i aquestes es vessaven pertot arreu, deixant les habitacions i eixides convertides en estanys, és a dir, tot era aigua i pedra per dins i per fora.

No s'ha vist més gran tristor, tothom es lamentava del seu mal, es prepara una gran misèria: del blat de moro n'ha quedat només el tronc, cap fesol, el mill i el fajol tot pastat, les hortalisses totes per terra, igual que els raïms, les patates, després de la malura que ja tenien per haver quedat totes rostides, han quedat tan aixafades que ja no tenen figura. És a dir, tot el que es trobava fora ha tingut els seus treballs, es pot dir que ha destruït tot el que és de la parròquia de Seva, pujant d'enfront cap a les Planas del Brull i cap al port o collada de Collformic. No se sap fins a on haurà arribat un element tan furiós. Al cap de 21 hores encara es podien collir càrregues de pedra als peus dels marges i encara es conservaven pedres com ous de colom.

La processó a Mont-rodon i altres indrets i calamitats de l'època (*Crònica*, fol. 142 v°), les descriu així:

El dia 2 d'abril de 1878 fou convidat el nostre senyor rector per si volia assistir a la gran processó a la capella de Mont-rodon, a la qual assistiren gent de Balenyà, Tona, Malla i Taradell. Els de Taradell acompanyaven els PP. Missionistes fins a dita capella i allà s'hi incorporarien els de Tona. Allà un dels frares va fer un gran sermó, animant la gent desmaiada i dient-los que preguessin amb molt fervor per desagraviar la Divina Majestat. Hi havia una gran gernació de gent de totes parts: de Seva unes 500 persones, 600 de Tona, 250 de Balenyà, de Malla 80, de Taradell passaven de mil i un gran nombre de veïns de pobles no convidats, entre tots es comptaven unes 3.000 persones.

És cosa que espanta el desànim de tothom en general a causa de la sequera, de la fabricació parada i del comerç sense moviment, tot en tan mal estat com es pugui: el Govern pago sobre pago, quinta sobre quinta. El dia 6 s'han de presentar els del partit, a aquest poble han tocat 5 soldats de nou fadrins que hi havia. Tot dóna senyal que a passos agegantats ens en anem a la ruïna i perdició. Pobra Espanya, tan florida que havia estat tenint bon Govern, que el sol no es ponía mai als seus estats! Si tornessin aquells Governs de tantes glòries conquerides no la coneixerien de tan desfigurada, pitjor que un tísic al tercer grau de la seva malaltia. Té raó un llibre que he llegit que diu que hi ha pàtria eterna si hi ha patricis.

Aquesta processó havia anat precedida d'altres, com llegim al foli 142:

Havent entrat ja el febrer i no havent-hi cap expectativa de pluja i havent esgotat ja molts dels recursos habituals, tots els sants de les esglésies remoguts, principalment a Vic els Sants Màrtirs que fa molt de temps traslladaren a la catedral, també s'anà en processó portant molts Sants i Nostra Senyora de la Gleva, a Puig-l'agulla, a Rocaprevera, a Sant Sebastià, i així tots els pobles ho han fet, sols o reunits amb veïns han fet romeries per l'estil de dues i tres hores i quatre per implorar el benefici de la pluja, però res val i la gent ja es desmaia.

El dia 21 de febrer de 1878, veient la gran escassetat d'aigua que hi havia, es determinà anar a l'església de Montanyà i s'hi digué un ofici i pel camí lletanies i rosaris; i veient que no s'obtenia el benefici de la pluja en el mateix acte, suplicaren al Sr. Rector d'anar a Sant Segimon i en arribar, del poble hi havia 167 dones i 117 homes. Es demana llicència als amos a Barcelona.

Postal d'època de Sant Segimon

El dia 4 de febrer [serà març] de 1878, dilluns de Carnestoltes s'anà a Sant Segimon, marxant a les 6 hores del matí cap a la Mare de Déu de l'Erola. Hi havia el Sr. Rector i el vicari. Es portaven el Sant Crist del Cor, la Mare de Déu dels Dolors i Sant Sebastià i s'hi empleà tot el dia. Hi havia també la processó del Brull i la de la Mora i s'hi comptaven unes 3.000 persones, predicà el Dr. Bret de Vic. En tornar, que ja era fosc, hi havia (de Seva) 107 homes i 153 dones. Per ara no plou i s'ha d'anar a buscar aigua al Sorts perquè les aixetes no ragen, però ara es provarà d'arreglar la Font perquè es desvia molta aigua.

Acabem aquest apartat, que podria ser molt llarg, amb la gran sequera, pluja i pedra de l'any 1896 (fol. 247-248 de la *Crònica*):

Dia 10 de març de 1896, dia de Sant Josep, Nostre Déu i Senyor per medi de dit Sant ens ha afavorit amb una regular pluja, molt desitjada puix que es pot dir que des del maig de l'any passat no havia plogut. Hem passat un estiu molt faltat d'aigua, només una mica va ploure per Sant Bartomeu. La sembrada dels naps es va haver de fer tot i haver-hi a molta part la terra molt seca sense confiança que poguessin néixer. El dia de Tots Sants es va remeiar una mica, només per poder néixer els sembrats i per acabar de sembrar. Tampoc hem tingut fred,

almenys molt poc, es pot dir que tot l'hivern ha estat primavera, no es podia estar al migdia al sol per ser tan fort, només ha fet unes gelades i poc glaç, de neu no n'havem tingut; mai en tota la meua vida no havia vist tan poc fred i tanta escassetat de pluja. Les fonts van molt escasses d'aigua i també escasseja a les cases, fins les que en tenien en abundància ara han d'anar molt lluny a buscar-la. Si aviat no plou basses i fonts aniran al patarri, perquè ja estem en temps que acostuma a ploure. En molts llocs s'ha perdut la collita del blat totalment i totes les plantes se n'han ressentit, en el nostre país el blat sempre ha tingut bon lluc a causa de no haver fet fred. Déu el guardi.

[...]

Estem a últims d'abril i no hi ha cap esperança d'aigua i s'ha demanat d'anar a la capella de Montanyà; el dilluns 27 s'hi digué un ofici en el que hi havia 250 persones i s'ha acordat anar a Sant Segimon el divendres propinent, primer dia de maig.

[...]

El dia 30 d'abril de 1896 hem tingut una regular pluja que ha estat bastant comú però molts llocs ha estat per desgràcia perquè la pedra ha causat molt dany, si bé ha estat aquí poca cosa, però al Riquer, a Torrellebreta i quasi a Tona, passada la carretera, hi ha fet molt mal i s'ha tingut de dallar quasi tot. A Balenyà, Centelles, Aiguafreda i cap al Brull, la Morera i la Castanyera i fins a Collformic quedà tot blanc. A Can Garriga ho han hagut de dallar tot i durant tres dies seguits ha caigut pedra a una part o a altra; com a últims llocs a Sobrevia i el Virgili, cap a la Rodonella, les Vinyes i en ser pedra quedà tot llis i travessà cap a Gasala, per tant crec que ha causat més dany que benefici. La pluja ha fet bé per acabar d'arreglar la terra per plantar-hi patates i el blat de moro, però ha estat poca cosa per revenir les deus i els arbres. Si no es pot abeurar bé la terra no sé com anirà per les aigües, ja que s'acosta un any que no ha plogut per abeurar la terra. Aquest dia és el que s'obre Sant Segimon, s'hi fa un ofici i es dóna dinar als capellans i un duro; hi ha música a l'ofici. El nostre Senyor Rector ha demanat de poder-hi anar amb processó per demanar al Sant una bona pluja. Moltes vegades s'havia proposat i no s'efectuà. El dia del Sant és el dia 1 de maig, quan s'obre la capella.

Sembla que les penúries d'aquell any acabarien a finals de juliol (Crònica, fol. 252):

Dilluns dia 27 de juliol de 1896 Déu Nostre Senyor ens ha regalat una pluja abundant, va ploure tota la nit i abans tota la tarda i han

revingut tots els torrents i tinc molta confiança que retornaran les fonts, almenys les petites que totes estan seques i les que abans eren abundants estaven quasi seques, ara, però, retornaran un xic a son centre, car fa uns tretze mesos que no havia plogut per posar saó a la terra. No obstant nosaltres de Seva, Terrassola, Taradell i el Brull no ens podíem queixar amb tanta saó com els de molts altres llocs, sobretot els de molts llocs on ha passat pedra i més d'una vegada, com són els plans de Tona i Balenyà, on hi ha passat tres vegades i molta gent va haver de dallar el blat quan començava a granar.

LA NOVA CREU DEL MATAGALLS I ALTRES SORTIDES AL MONTSENY

Amb els textos abans transcrits cloem aquest sector ben interessant sobre la meteorologia i el clima del darrer quart del segle XIX, i que dóna clara idea de l'estil i la perspiciàcia del bon liberal de Seva.

Acabarem aquest tast de la *Crònica* de Joan Camps amb tres episodis íntimament relacionats amb el Montseny.

Lo dia 7 d'agost de 1894, dimarts, es plantà una nova Creu a Matagalls de fusta d'avet, pagada per la Sra. de la Vila de Viladrau, que la té enfront de la seva propietat. La Sra. Mestressa es diu Concepció [Camps s'equivoca, atès que es deia Pietat] Renom, habita a Barcelona però passa algunes temporades a la dita propietat. És soltera i bastant contreta d'un costat i molt entremaliada i arriscada. Passa algunes vegades amb un cotxe o tartana, tirada per dues eugues molt poderoses, guiant sempre ella, amb molt risc en vista del mal camí que amb molta pena hi passen els carros. Ara, però, ja s'ha acabat la carretera des de Sobrevia, dins la província de Girona. Com que el Senyor Bisbe es trobava a Viladrau [era el bisbe Josep Morgades i Gili] va sortir a cavall molt acompanyat per diferents capellans i va arribar al turó de Matagalls per presenciar la plantació de la nova Creu, puix que un llamp va destruir la que hi havia abans (plantada segons tradició per Sant Antoni Mª Claret, quan era regent de Viladrau).

El bisbe vestit de pontifical amb capa i mitra la va beneir i va concedir 40 dies d'indulgència als que hi resessin un Parenostre, una Avemaria i un Credo. Després de despedir-se vàrem tornar cap a Viladrau tota la comitiva a reposar de les nostres fatigues. (*Crònica*, fol. 234).

Una excursió lluïda a Matagalls

Avui dia 12 de juliol de 1895 va sortir una expedició de bons amics a fer un passeig cap a Matagalls (des de Seva), sense parar a Sant Segimon. La major part eren de Barcelona, fills i parents del cèlebre advocat i diputat Sr. Duran i Bas, veí de Barcelona, quatre senyores vingudes de Barcelona el dia abans, entre elles hi havia la muller del fill de l'advocat que és metge, el Sr. Rector d'aquest poble, Dr. Miquel Soler, del Sorts hi havia D. Ildefons, els seus fills Ramon, Lluïsa i Concepció, dos fills d'un cosí D. Eduard de Casanova i una filla d'un que era molt amic de D. Ildefons que és pintor, arquitecte i agrimensor. Eren 14 amb animals per portar-los i un més per portar els queviures de boca i 7 mossos. Jo hi vaig anar molt convidat per acompanyar-los, per bé entre tant jovent.

Sortírem a les 4 i mitja del matí, l'hereu dels Sorts era el davanter a cavall d'una seva somera i feia plaer veure tant jovent i elegant, les senyores amb els seus vestits que es veien blanquejar i els barrets amb blondes també blanques. Les senyores eren 7, sis d'elles ponce-lles, al darrere hi anaven el Sr. Rector, cavaller en una euga blanca de Montanyà i D. Ildefons, amb la seva euga molt bona, la que serveix per tirar el cotxe; poques vegades sortirà del poble una comitiva tan brillant! Marxaren vers el Brull i Esqueis i en ser a l'era de Sant Segimon prengueren aliment i altra vegada costa amunt fins a Matagalls, primer i principal punt de l'expedició. En trobar-se tots units es va fer un sot de tres o quatre pams i es va plantar una gran bandera amb les barres de Catalunya que ja portaven per a això des de Barcelona, alta de 15 o 16 pams, que amb una ullera es veu tremolar molt bé. Després prengueren vistes mentre alguns mossos prengueren el bestiar dels capsals i baixaren a Collpregon i allà es veu que hi ha una bona font dita dels Pastors i començaren a fer l'arròs que trobaren molt bo. Després les senyores descansaren un xic i després feren amb peu recte part del camí, fins passar per davant de la casa Vila i seguiren vers la Casanova per sobre el Noguer. Aviat prengueren la carretera i així arribaren a Seva a les nou i mitja ja de fosc; per allà a Terrers una noia de les de la Rectoria caigué del cavall però no es féu gran mal. La bandera la portaven amb quatre o cinc trossos, amb lligades de ferro per portar-la amb més comoditat. (*Crònica*, fol. 237 v°- 238)

Transcrivim com a final una excursió a les tombes, es creu prehistòriques, que es troben en un petit pla inclinat sobre la masia de les Planes del

Brull. Ara les he visitades i en queden molt poques pedres dretes car durant molt de temps, com explica en Camps, hi ha anat gent i les ha excavades i fetes malbé.

Lo dimecres 29 de juliol de 1896 hem anat a fer una excursió, com havíem fet tres anys abans, als Rasos dits d'en Quadrada a on es troben unes tombes molt antigues. Qui pot endevinar la seva procedència? Són moltes que es troben obertes per curiosos com nosaltres; són moltes allà a una carena que crec que és de terme de les Planes i del Vilardell. Són de totes dimensions, se n'ha descobert una d'uns dos pams de llarg i poc més d'un pam d'ample, que seria d'un infant petit; quants anys farà que estan dipositats els seus ossos, que ja ni pols s'hi troba? Estan ben fetes, algunes amb lloses als costats i una a cada cap, de regular extensió i cobertes amb altres lloses. Érem cinc dels Sorts, el pare, el fill i tres filles, un nebot i neboda del Sr. Rector, vinguts de Barcelona, un fill d'una descendent de Casa Monistrol, dita D^a. Lluïsa, muller d'un Cap d'Artilleria, anomenat Emili Lacuadra. (*Crònica*, fol. 252).

Estalviem tot comentari... Perquè curiosos com aquests han anat fent malbé les moltes tombes, segons diuen la gent del rodal i altres excursionistes, de les quals ara només es veuen alguns vestigis, car la majoria han estat mal excavades i destruïdes.